

Identifying the Dimensions of Teacher Characteristics in Classroom Management Based on Quranic Verses Related to the Management Practices of the Prophet Muhammad (PBUH) and Presenting a Proposed Model for Student-Teachers

Taybeh Mirahmadi¹, Saeed Beheshti², Abbas Abbaspour³, Abolfazl Bakhtiari⁴

¹ PhD., Student, Philosophy of Education, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. mirahmadit@yahoo.com

² Professor, Philosophy of Education, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (**Corresponding author**). Beheshti@atu.ac.ir

³ Professor, Educational Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. abbaspour1386@gmail.com

⁴ Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. Bakhtiari.abolfazl@gmail.com

Abstract

The present study aims to identify the dimensions and characteristics of teachers in classroom management based on Quranic verses related to the management practices of the Prophet Muhammad (PBUH) and to propose a model for student-teachers. This qualitative research employs inductive content analysis (*tahlil muhtawā kayfi*). The research corpus consists of all 6,236 verses of the Holy Quran, from which a purposeful sample was selected—specifically, verses directly addressing Allah's discourse with the Prophet Muhammad (PBUH) as the manager and leader of Islamic society. Subsequently, through repeated review and analysis of the selected verses, along with an examination of *Tafsīr Nūr* (the "Message of the Verses" section), those verses most pertinent to management—particularly classroom management—were identified. The findings reveal that the characteristics of teachers in classroom management, based on Quranic teachings, comprise three primary dimensions: 1. The Personal Dimension (*bu'd fardī*): Pertains to the teacher's ethical, behavioral, and creedal attributes, emphasizing the necessity of avoiding negative traits (*ṣifāt salbiyyah*). 2. The Social Dimension (*bu'd ijtimā'i*): Encompasses pedagogical methods (*turuq tarbawīyyah*), social interactions (*'alāqāt ijtimā'i*), and positive/negative classroom dynamics, highlighting the importance of fostering a respectful and interactive learning environment. 3. The Leadership Dimension (*bu'd qiyādī*): Addresses the teacher's role as an educational leader (*qā'id tarbiātī*), defining their responsibilities in guiding

Received: 2025/03/11 ; **Revised:** 2025/04/23 ; **Accepted:** 2025/05/10 ; **Published online:** 2025/06/27

Cite this article: Mirahmadi, T., Beheshti, S., Abbaspour, A. & Bakhtiari, A. (2025). Identifying the Dimensions of Teacher Characteristics in Classroom Management Based on Quranic Verses Related to the Management Practices of the Prophet Muhammad (PBUH) and Presenting a Proposed Model for Student-Teachers. *Research Quarterly of Islamic Education and Training*, 6(2), p. 43-62. <https://doi.org/10.48310/RIET.2025.19490.1438>

Publisher: Farhangian University

© the authors

<http://tarbiatmaaref.cfu.ac.ir/>

Article type: Research Article

(*hidāyah*), modeling (*uswah*), and providing spiritual mentorship (*irshād ma'nawī*) to students. By proposing a Quran-derived model, this study provides a valuable framework for teachers to enhance their classroom management practices more effectively and humanely, aligning with Quranic principles. Furthermore, the findings can inform educational policymaking and contribute to the development of pedagogical methods rooted in Islamic teachings.

Keywords: Teacher, classroom management, Prophet Muhammad (PBUH), student-teachers, the Holy Quran (*Qur'ān Karīm*), educational system.

شناسایی ابعاد ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس بر مبنای آیات مرتبط با مدیریت پیامبر اسلام در قرآن و ارائه مدل پیشنهادی برای دانشجومعلمان

طیبه میراحمدی^۱، سعید بهشتی^۲، عباس عباس‌پور^۳، ابوالفضل بختیاری^۴

^۱ دانشجوی دکتری، فلسفه تعلیم و تربیت، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه

طباطبایی، تهران، ایران. mirahmadit@yahoo.com

^۲ استاد، فلسفه تعلیم و تربیت، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی،

تهران، ایران (نویسنده مسئول). Beheshti@atu.ac.ir

^۳ استاد، مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران،

ایران. abbaspour1386@gmail.com

^۴ گروه آموزشی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. Bakhtiari.abolfazl@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر، شناسایی ابعاد و ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس بر مبنای آیات مرتبط با مدیریت پیامبر اسلام (ص) در قرآن و ارائه مدل پیشنهادی برای دانشجومعلمان می‌باشد. در این پژوهش که از نوع تحقیقات کیفی است، از تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی استفاده شده است. جامعه پژوهش شامل تمامی ۶۲۳۶ آیه قرآن کریم بوده و نمونه پژوهش، آیاتی که به طور مستقیم به گفتگوی خداوند با حضرت محمد (ص) به عنوان مدیر و رهبر جامعه اسلامی می‌پردازد، به صورت نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب شده‌اند. در مرحله بعد، با مطالعه مجدد و مکرر آیات انتخابی و بررسی تفسیر نور (بخش پیام آیات)، آیاتی که به موضوع مدیریت و به ویژه مدیریت کلاس درس مرتبط بودند، گزینش شدند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس براساس آموزه‌های قرآنی شامل سه بعد اصلی است: بُعد فردی، بُعد اجتماعی و بُعد رهبری. بُعد فردی به ویژگی‌های اخلاقی، رفتاری و اعتقادی معلم پرداخته و بر ضرورت پرهیز از

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۱؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۰۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۴/۰۶

پژوهش حاضر برگرفته از: رساله دکتری طیبه میراحمدی با عنوان «واکاوی مولفه‌ها، شاخص‌ها و ابعاد مدیریت کلاس درس براساس قرآن و روایات و سنجش شیوه‌های آموزش در دانشگاه فرهنگیان»، ارائه شده در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی تهران می‌باشد.

استناد به این مقاله: میراحمدی، طیبه؛ بهشتی، سعید؛ عباس‌پور، عباس؛ بختیاری، ابوالفضل (۱۴۰۴). شناسایی ابعاد ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس بر مبنای آیات مرتبط با مدیریت پیامبر اسلام در قرآن و ارائه مدل پیشنهادی برای دانشجومعلمان. پژوهش در آموزش معارف و تربیت

اسلامی، ۶(۲)، ص ۴۳-۶۲. <https://doi.org/10.48310/RIET.2025.19490.1438>

صفات منفی تأکید دارد. بُعد اجتماعی شامل روش‌های تربیتی، روابط اجتماعی و تعاملات مثبت و منفی در محیط کلاس است که نشان‌دهنده اهمیت ایجاد فضای تعاملی و محترمانه در کلاس می‌باشد. در نهایت، بُعد رهبری به ویژگی‌های یک معلم به عنوان یک رهبر آموزشی پرداخته و وظایف او را در هدایت، الگودهی و هدایت معنوی دانش‌آموزان مشخص می‌کند. این پژوهش با ارائه مدلی برگرفته از قرآن کریم، چارچوبی ارزشمند برای معلمان فراهم کرده است تا با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی، در ساحت مرتبط با ویژگی‌های معلم در کلاس درس، به شیوه‌ای کارآمدتر و انسانی‌تر مدیریت کنند. همچنین، یافته‌ها می‌توانند مبنای سیاست‌گذاری‌های آموزشی قرار گیرند و به توسعه روش‌های تربیتی مبتنی بر تعلیم اسلامی کمک کنند.

کلیدواژه‌ها: معلم، مدیریت کلاس، پیامبر اسلام(ص)، دانشجو- معلمان، قرآن کریم، نظام آموزشی.

۱. مقدمه

مدیریت کلاس یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در کیفیت یادگیری و پرورش دانش‌آموزان است. یک مدیریت موفق، نه تنها نظم و انضباط را در کلاس برقرار می‌کند، بلکه زمینه را برای رشد فکری، اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان نیز فراهم می‌آورد؛ زیرا مدیریت کلاس درس تنها به نظم و انضباط مربوط نیست، بلکه تمامی محیط کلاس اعم از معلم، دانش‌آموزان، تدریس، رهبری، اخلاق و... را نیز دربرمی‌گیرد. در نظام‌های آموزشی مختلف، الگوهای مدیریتی متنوعی ارائه شده است، اما توجه به مبانی فرهنگی و دینی هر جامعه در تدوین این الگوها، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نظر به اینکه ما در یک کشور اسلامی زندگی می‌کنیم و نظام حکومتی باید بر پایه روش‌های مدیریت اسلامی اداره گردد، اجرای شیوه‌های اسلامی مدیریت در رسیدن به اهداف متعالی اسلامی بسیار حائز اهمیت است و این امر باید از پایه و اساس یعنی آموزش و پرورش و البته از کلاس‌های درس آغاز، و تا کل نظام تربیتی تحت الشعاع قرار گیرد. اسلام به عنوان کامل‌ترین و جامع‌ترین دین، برنامه زندگی انسان را در همه ابعاد آن برای هدایت او به ارمان آورده و تربیت دینی، همواره اصلی مهم در نیل به سعادت انسان می‌باشد. در منابع اسلامی، اهمیت مدیریت و مدیران شایسته چه در سطح خرد و چه در سطح کلان بسیار مورد توجه قرار گرفته است، لذا برای هر مجموعه‌ای وجود مدیر و رهبر لازم و ضروری می‌باشد. همانطور که در سوره سجده آیه ۲۴ آمده: «و از آنها رهبرانی برگزیدیم که به فرمان ما مردم را رهبری می‌کردند، بدان جهت که صبر نمودند و به آیات ما یقین داشتند»، در تفسیر نور (۱۳۷۴، ج ۷، ص ۳۱۷) درباره این آیه آمده است که: یقین و صبر دو شرط لازم برای رهبری و مدیریت می‌باشند. همچنین در سوره جمعه آیه ۲ آمده: «اوست خدایی که میان عرب اُمّی (یعنی قومی که خواندن و نوشتن نمی‌دانستند)، پیغمبری بزرگوار از همان مردم برانگیخت که بر آنان آیات وحی خدا را تلاوت می‌کند و آنها را (از لوٹ جهل و اخلاق زشت) پاک می‌سازد و شریعت و احکام کتاب سماوی و حکمت الهی می‌آموزد و همانا پیش از این، همه در ورطه جهالت و گمراهی آشکار بودند». در این آیه به برگزیدن بهترین افراد برای مدیریت جامعه اسلامی اشاره شده است. در تفسیر نور (۱۳۷۴، ج ۱۰، ص ۲۷) در رابطه با این آیه آمده است که: رهبر و مدیر جامعه اسلامی باید از مردم در مردم باشد و آن‌ها را حتی اگر در محیط فاسد باشند، تربیت نماید. امیرالمومنین علی(ع) در مورد صلاحیت معلم و پیشوای مردم می‌فرماید: «آنکه خود را پیشوای مردم سازد، پیش از تعلیم دیگری، باید به ادب کردن خود پردازد و پیش از آنکه به گفتار تعلیم دهد، باید به کردار ادب کند، و آنکه خود را تعلیم دهد و ادب اندوزد، شایسته‌تر به تعظیم است» (سید رضی، ۱۳۸۶، ص ۴۵۵). بنابر این حدیث و احادیث بی‌شمار دیگر، توصیه بر داشتن تخصص و قدرت مدیریت، در روایات ما بسیار مشهود است.

در سند برنامه درسی ملی بند ۲-۴ مورد ۴ آمده است: معلم (مربی) راهنما و راهبر فرآیند یاددهی-یادگیری است. در بند ۱/۶/۲۱ نیز آمده است که، انسان اساساً طبیعتی فعال دارد، بدین لحاظ مربی در جریان تربیت، نیازمند مدیریتی فعال است (دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱، ص ۱۰). از طرفی، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در کلاس هایی که توسط معلمان به خوبی مدیریت می شوند، بیشتر است. در این کلاس ها دانش آموزان بیشتر فعالیت می کنند و فرایند یادگیری بهتر اتفاق می افتد. دانشگاه فرهنگیان به عنوان سازمانی که مسئولیت اصلی تربیت معلم را در کشور برعهده دارد، در متحول کردن نظام آموزشی از جایگاه والایی برخوردار است؛ و انجام اصلاحات اساسی در روش ها و رویکردهای فرهنگی و برنامه های درسی، بدون تحول در نگرش معلمان، ارتقاء دانش تخصصی و مهارت های حرفه ای آنها، کاری غیرممکن خواهد بود. پس، لازم و ضروری است تا توجه به مدیریت کلاسی از همین جا به نومعلمان آموزش داده شود. علاوه بر این، با توجه به تحولات سریع در علوم تربیتی و ظهور رویکردهای متنوع آموزشی، لازم است که به بررسی و تجزیه و تحلیل اصول مدیریت کلاس در بافت فرهنگی و دینی خاص خود پرداخته شود. آموزه های قرآن کریم نه تنها گنجینه ای از ارزش های اخلاقی و اجتماعی را به همراه دارند، بلکه می توانند به عنوان اصول راهنما در مدیریت کلاس، مؤثر و انسانی عمل کنند. همچنین با توجه به مدل های مدیریتی موجود و اهمیت و کمبود مدل های مدیریتی بومی و اسلامی در نظام های آموزشی، این پژوهش می تواند به معلمان و اندیشمندان تعلیم و تربیت کمک کند تا الگوهای مدیریتی متناسب با نیازها و ارزش های جامعه اسلامی را برای دانشجو معلمان طراحی و پیاده سازی نمایند. در واقع، بهره گیری از اصول قرآنی در مدیریت کلاس، علاوه بر رفع نیازهای آموزشی، زمینه ساز تربیت نسلی با درک صحیح از ارزش های اسلامی خواهد بود. درواقع در این تحقیق به شناسایی و دسته بندی ویژگی های معلم در مدیریت کلاس بر مبنای مدیریت پیامبر اسلام (ص) در قرآن پرداخته شده که می تواند به ارتقای کیفیت آموزشی کمک کرده، و تأثیر مثبتی بر فرآیند یادگیری دانش آموزان داشته باشد.

۲. پیشینه پژوهش

باید اذعان نمود که درباره ویژگی های معلم در مدیریت کلاس درس بر مبنای قرآن به صورت مستقیم و جامع پژوهشی صورت نگرفته و تحقیقات انجام شده معمولاً تک بعدی و حیطه خاصی را مدنظر قرار داده اند. در ادامه به برخی از تحقیقات مرتبط اشاره می شود.

نادر نژاد، عبدالمهی و باتمانی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «عوامل سوء رفتار دانش آموز در مدارس متوسطه، راهکارهایی برای مدیریت کلاس»، نشان دادند که از علل و عوامل به وجود آورنده سوء رفتار می توان به عوامل برون کلاسی مانند عوامل محیطی (خانواده، جامعه و رسانه) و عوامل مدرسه ای (فضای

فیزیکی و روانی، ضعف ارتباطی مدیران، الگوسازی نامناسب) اشاره کرد. عوامل درون‌کلاسی نیز مانند عوامل مرتبط با معلم (سبک تدریس، رویکرد معلم، مدیریت کلاس، صلاحیت حرفه‌ای معلم) و عوامل مربوط به خود دانش‌آموز (ضعف علمی، کمبود انگیزه، اختلالات رفتاری) می‌باشند، که متناسب با هر کدام راهکارهای مدیریتی ارائه شده است.

همچنین، حاجی تبار فیروزجایی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «مدیریت کلاس درس به عنوان مولفه‌ای از مدیریت مدرسه: پیش‌بینی عملکرد و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان» نشان داد که سه مولفه مدیریت، سازماندهی کلاس درس، معلمان و سرزندگی تحصیلی، با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت دارند. سرزندگی تحصیلی با هر سه مولفه مدیریت کلاس رابطه مثبت دارد. نتایج مدل خطی سلسله‌مراتبی نشان داد که سرزندگی تحصیلی، مولفه مدیریت کلاس و سازماندهی کلاس، پیش‌بین‌های عملکرد تحصیلی هستند که ضرایب هر سه متغیر پیش‌بین مثبت بوده و مولفه‌های مدیریت کلاس، نظم، انضباط و سازماندهی کلاس پیش‌بین‌های معنی‌داری برای سرزندگی تحصیلی هستند. بنابراین، معلمانی که کلاس درس خود را بهتر مدیریت و سازماندهی می‌کنند، کیفیت عملکرد و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان آنها بهتر است و افزایش سرزندگی تحصیلی به عملکرد تحصیلی بهتر دانش‌آموزان منجر می‌شود.

عباسی (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «جایگاه و نقش معلم در نظام تربیتی اسلام» نشان داد که، در نظام تربیتی، هدف از تعلیم و تربیت، تنها انتقال میراث فرهنگی و تجارب بشری به نسل جدید نیست؛ بلکه، رسالت آن ایجاد تغییرات مطلوب در نگرش‌ها، شناخت‌ها و درنهایت رفتار انسان‌هاست. از این‌رو، در این نظام، معلمان علاوه بر نقش هدایتی، رشد هماهنگ ابعاد وجود دانش‌آموزان را نیز عهده‌دار می‌باشند که براساس نظام تربیتی اسلام، شکوفایی استعدادها و ارزش‌های والای انسانی و وصول به کمال نهایی، همه مرهون معلمان آگاه، خلاق و مومن به اصول و مبانی اعتقادی، ارزش‌ها و باورهای دینی است. با توجه به نتایج این پژوهش، به متولیان امر تعلیم و تربیت پیشنهاد شده که با ایجاد تحول در نگرش‌ها و روش‌هایی براساس نظام تربیتی اسلام (ص)، جهت شکوفاسازی قابلیت‌ها و توانایی‌های درونی دانش‌آموزان برنامه‌ریزی و محتواسازی لازم انجام گیرد.

شنیدی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «شناسایی مولفه‌های مدیریت تربیت بر مبنای آموزه‌های قرآن کریم به منظور ارائه مدل مفهومی (نظریه داده‌بنیاد)»، سه مضمون فراگیر (شایسته‌گزینی، آینده‌سازی سازمانی، فرایند مدیریتی)، هفت مضمون سازمان‌دهنده (تعهد، تخصص، راهبرد سازمانی، بالندگی سازمانی، امنیت سازمانی، گزینش و عملکرد سازمانی) و ۱۸ مضمون پایه (قدرت تشخیص و تدبیر در امور، آشنایی و استفاده از روش‌های متنوع تربیتی، دقت در شیوه‌های عملکرد، توسعه فرهنگ

آموزش، لزوم امکانات و منابع، حفاظت اطلاعات سازمانی، هوشیاری و پرهیز از غفلت، قابلیت سنجی، دقت در انتخاب‌ها و انتصاب‌ها، مسئولیت‌پذیری، برنامه‌ریزی، اجرای قوانین، تشویق و تنبیه، اخلاق‌مداری، مدیریت مردمی، روحیه تقوا و عبرت‌پذیری، ارزشمندی الگوهای سازمانی، توان مدیریتی) را شناسایی کردند.

آگوستین و همکاران^۱ (۲۰۲۴)، در پژوهشی با عنوان «ادغام آموزش اسلامی در مدیریت کلاس برای شکل‌دهی به نسل با شخصیت»، با تحلیل داده‌های کیفی برای شناسایی چالش‌ها و راه‌حل‌ها در ادغام آموزش اسلامی در مدیریت کلاس، دریافتند که ادغام آموزش اسلامی در مدیریت کلاس برای شکل‌دهی به شخصیت دانش‌آموزان اعم از صداقت، سادگی، خودکفایی، تحمل، مراقبت از طبیعت و بهبود دستاوردهای تحصیلی، کمک می‌کند. برای نهادینه‌سازی ارزش‌های شخصیت در دانش‌آموزان، نقش معلمان بسیار حیاتی است. ارزیابی شخصیت دانش‌آموزان و غلبه بر موانع در ادغام آموزش اسلامی نیز بخشی مهمی از دستیابی به اهداف گسترده‌تر آموزش، به ویژه در شکل‌دهی به نسل جوانی با شخصیت قوی و اخلاق نیکو است.

احمد^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «نقش مدیریت کلاس در افزایش یادگیری، عملکرد تحصیلی»، نشان داد که، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان یکی از ضروری‌ترین عناصر کلاس درس و از مسئولیت‌های اصلی معلمان و همچنین مدارس است. از این‌رو، مدیریت کلاس به شیوه‌ای که برای تدریس و یادگیری مساعد باشد و بتواند عملکرد تحصیلی بالایی را ارتقاء دهد، امری ضروری است. در این مطالعه از رویکرد روش تحقیق کیفی عمومی استفاده شده است. در نهایت مشخص شد که مدیریت مؤثر کلاس، نقش مهمی در عملکرد دانش‌آموزان دارد. عدم وجود منابع فیزیکی و مدیریت ضعیف کلاس، به عملکرد دانش‌آموزان آسیب می‌زند. اثربخشی معلم، آمادگی معلم، شایستگی اجتماعی و عاطفی معلم، رابطه معلم و دانش‌آموز و انگیزه، رفتار و انضباط دانش‌آموزان از عوامل اصلی هستند که نقش بسزایی در عملکرد دانش‌آموزان دارند. بنابراین، تأمین منابع برای مدارس، و مهارت و آموزش برای معلمان الزامی است.

لطیفه و همکاران^۳ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «مدل مدیریت کلاس اسلامی در مدارس ابتدایی تایلند»، به بررسی مدل مدیریت کلاس اسلامی در مدارس ابتدایی تایلند پرداختند. این تحقیق یک مطالعه موردی است که درصدد درک عمیق‌تر و جامع‌تر از پدیده مدیریت کلاس‌ها در مدرسه ابتدایی

1. Agustín

2. Ahmed

3. Lathifah

پایین دست سنگ‌شاتا در تایلند است. داده‌های این مطالعه از طریق روش مشاهده چهار کلاس (سال‌های ۱ تا ۴) در این مدرسه، مصاحبه با معلمان و مدیران، و مستندسازی جنبه‌های فیزیکی مدیریت جمع‌آوری شده است. این داده‌ها با استفاده از نظریه کلاگ تجزیه و تحلیل شده و به سه دسته تقسیم شده‌اند: برنامه، تنظیم، ارزیابی و در نهایت به نتیجه‌گیری تبدیل شده‌اند. نتایج نشان داد که مدرسه سنگ‌شاتا از ارزش‌های اسلامی در سازماندهی و اجرای کلاس استفاده می‌کند. سازماندهی در اینجا با چیدمان کلاس براساس شکل کلاس، گروه‌بندی دانش‌آموزان، بررسی هفتگی فردی دانش‌آموزان، قوانینی که برای مدیریت زمان معلمان و دانش‌آموزان ایجاد شده‌اند، و رسانه‌های آموزشی که به ارزش‌های اسلامی مرتبط شده‌اند، نشان داده می‌شود.

آدیدیگا^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «تأثیر سبک مدیریت کلاس درس معلمان بر انگیزه دانش‌آموزان برای یادگیری و پیشرفت تحصیلی در ایالت کوآرا»، نشان داد که سبک‌های مدیریت کلاس درس بر انگیزه یادگیری دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آنها تأثیر معناداری دارد. بنابراین توصیه می‌شود که معلمان تشویق شوند تا مدیریت کلاسی مناسبی را برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای یادگیری و پیشرفت تحصیلی اتخاذ کنند. همچنین، دوره‌های مدیریت کلاس درس و رهبری باید در برنامه‌درسی تربیت معلم وجود داشته باشد، و بازآموزی منظم معلمان نیز به صورت ضمن خدمت باید تشویق شود.

پیشینه پژوهش در حوزه ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس نشان می‌دهد که این موضوع با رویکردهای گوناگون و تقریباً به صورت تک‌بعدی مورد بررسی قرار گرفته است. برخی از پژوهش‌ها به تحلیل تأثیر عوامل برون‌کلاسی (مانند خانواده و جامعه) و درون‌کلاسی (مانند شخصیت و سبک تدریس معلم) بر سوءرفتار دانش‌آموزان و ارائه راهکارهای مدیریتی پرداخته‌اند. در حالی که دیگر مطالعات، بر رابطه مستقیم مدیریت و سازماندهی کلاس با سرزندگی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تمرکز کرده‌اند. همچنین، برخی تحقیقات بین‌المللی به نقش ادغام آموزش‌های اخلاقی و ارزشی در مدیریت کلاس برای شکل‌دهی شخصیت دانش‌آموزان و تأثیر آن بر دستاوردهای تحصیلی پرداخته‌اند. این مطالعات، همگی بر اهمیت نقش معلم و لزوم تأمین منابع کافی و آموزش مستمر برای بهبود اثربخشی مدیریت کلاس درس و در نهایت، ارتقای انگیزه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأکید دارند و این موضوع اهمیت آموزش معلمان در زمینه مدیریت کلاس را به وضوح نشان می‌دهد و بر نیاز به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های آموزشی مؤثر را در این زمینه تأکید دارد.

۳. نوآوری پژوهش

نخستین جنبه نوآوری این تحقیق، استفاده از آموزه‌های دینی به عنوان مبنای نظری برای ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس است. در سیستم‌های آموزشی معمول، غالباً تأکید بر روش‌ها و نظریه‌های غربی و مدرن است، در حالی که این تحقیق به دنبال ایجاد یک رویکرد بومی و اسلامی برای ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس است که تناسب بیشتری با باورها و نیازهای معلمان و دانش‌آموزان ایرانی دارد. دومین بعد نوآوری، تمرکز بر نیازهای واقعی معلمان و چالش‌های آن‌ها در مدیریت کلاس است که این تحقیق می‌تواند به توسعه برنامه‌های آموزشی و مهارت‌افزایی خاص برای معلمان دانشگاه فرهنگیان کمک کند و بهبود مستمر در کیفیت آموزش و یادگیری را به ارمغان آورد. بنابراین، بررسی تعاملات فرهنگی و مذهبی در مدیریت کلاس، به درک عمیق‌تری از رفتارها و نگرش‌های معلمان و دانش‌آموزان می‌انجامد و می‌تواند به معلمان کمک کند تا روابط معنادارتری با دانش‌آموزان برقرار کنند. به طور کلی، این پژوهش نه تنها به بازنگری در نظریه‌های موجود می‌پردازد، بلکه بستری جدید برای پژوهش‌های آینده در حوزه تعلیم و تربیت فراهم می‌آورد و می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش در دانشگاه‌های فرهنگیان و سایر نهادهای آموزشی منجر شود. پژوهش حاضر درصدد است پل ارتباطی میان تئوری‌های دینی و کاربردهای عملی آن‌ها در فضای آموزشی دانشگاه فرهنگیان ایجاد کند.

هرچند به‌طور مشخص مطالعه‌ای در خصوص ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس معلمان در دانشگاه فرهنگیان، بخصوص با استفاده از قرآن، صورت نگرفته است، اما مقوله ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس به صورت علمی، مورد توجه نظام تعلیم و تربیت ایران و جهان بوده و به منزله ابزاری برای آماده ساختن دانشجو معلمان برای حضور در کلاس درس، نیازمند پژوهش بیشتر در این زمینه می‌باشد. بنابراین، پژوهش حاضر می‌تواند با تکیه به آیات در خصوص ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاسی، برای آمادگی دانشجو معلمان، مفید واقع شود.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی و از لحاظ رویکرد، کیفی است، و برای شناسایی ابعاد ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس بر مبنای قرآن از تحلیل محتوای کیفی استقرایی استفاده شده است. تحلیل محتوای استقرایی زمانی به کار می‌رود که دانش ما در مورد یک پدیده محدود باشد. در این روش، محقق با مطالعه دقیق در داده‌ها و بررسی مکرر آن‌ها، به درکی عمیقی می‌رسد و مقوله‌های تحلیل را مستقیماً از متن استخراج می‌کند (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰، ص ۲۰). به این ترتیب، مقوله‌ها از داده‌ها، بیرون می‌آیند. در تحلیل محتوای مضمون، پژوهشگر ابتدا با داده‌ها آشنا شده و فهرستی از ایده‌های اولیه و

نکات جالب را تهیه می‌کند. سپس با ایجاد کدهای اولیه، داده‌های متنی را به بخش‌های قابل فهم و استفاده (مانند بند، عبارت یا کلمه) تقسیم می‌کند (خنیفر و مسلمی، ۱۳۹۷، ص ۵۹). در این روش، دو عنصر اصلی وجود دارد: واحد تحلیل و مقوله تحلیل. واحد تحلیل، کوچک‌ترین جزء متن است که برای رسیدن به هدف تحقیق، اندازه‌گیری و شمارش می‌شود (مانند کلمه، جمله، پاراگراف، عکس یا صفحه). مقوله تحلیل، دسته‌بندی واحدهای استخراج شده است. به این ترتیب، واحدهای تحلیل براساس مقوله‌ها دسته‌بندی شده و اطلاعات، شمارش و تحلیل می‌شوند (منوچهری و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۷۶).

در تحلیل محتوای این پژوهش به روش استقرایی، برای مشخص شدن ابعاد ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس بر مبنای مدیریت پیامبر اسلام (ص) در قرآن، به جای کلمات و مفاهیم، آیات قرآن به عنوان واحد نمونه‌گیری و کدگذاری انتخاب و در نظر گرفته شدند. روش نمونه‌گیری نیز به صورت هدفمند انجام شد. به این ترتیب که ابتدا کل قرآن (شامل ۶۲۳۶ آیه) بررسی گردید و سپس آیاتی که به طور مستقیم به گفتگوی خداوند با حضرت محمد (ص) به عنوان مدیر و رهبر جامعه اسلامی می‌پردازد: (آیات بیان‌کننده نعمت‌ها، آیات تسلی‌بخش، آیاتی شامل ضمایر (أنت، ت، ک)، آیات همراه با قسم، آیات همراه با فعل امر، فعل مضارع، فعل مخاطب منفی، فعل مخاطب نهی، کلمات تکریمی (یا ایها الرسول یا ایها النبی و...)، آیاتی که درخواست گفتن مواردی به مردم را دارد، آیات عبرت‌آموز، آیات مهرآمیز، آیات هشدارآمیز)، به صورت نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب شدند. در مرحله بعد، با مطالعه مجدد و مکرر آیات انتخابی و بررسی تفسیر نور (بخش پیام آیات)، آیاتی که به موضوع ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس مرتبط بودند، گزینش شدند. این آیات با استفاده از روش کدگذاری، مورد واکاوی و تحلیل قرار گرفته و عناصر و اجزای تشکیل‌دهنده آن‌ها استخراج شدند. سپس برای هر یک از این عناصر، کدهایی در نظر گرفته شده و در ادامه، کدها مقوله‌بندی و در قالب تم‌های مناسب قرار گرفتند. به این ترتیب، ارتباطات و پیوندهای بین مقوله‌ها مشخص شده و کدهای اولیه، کدهای محوری و کدهای گزینشی (ابعاد) ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس بر مبنای مدیریت پیامبر اسلام (ص) در قرآن، شناسایی و استخراج گردید. در نهایت، شبکه مضامین ترسیم شد.

برای اطمینان از روایی پژوهش، از روش بازبینی توسط همکاران استفاده می‌شود. در این روش، همه فرایندها از نمونه‌گیری و تحلیل داده‌ها و نتایج کسب شده در اختیار متخصصان و همکاران قرار گرفت، تا نظرات خود را در مورد صحت و سقم آن‌ها ارائه دهند. علاوه بر این، برای حصول اطمینان از پایایی این بخش و به منظور اطمینان خاطر از دقت بودن یافته‌ها، از فرمول مایلس و هابرمان، جهت پایایی ارزیاب‌ها استفاده شد. براساس این فرمول، در این روش درصد پایایی بین دو کدگذار (شاخص تکرارپذیری) به

عنوان شاخص پایایی تحلیل مورد استفاده قرار گرفت.

$$۲ \times \frac{\text{توافقات تعداد}}{\text{تعداد کل کدها}} = \text{درصد پایایی بین کدگذاران}$$

در پایان جهت اعتباریابی نهایی ابعاد مدیریت کلاس استخراج شده، از روش گروه‌های کانونی استفاده شد. بدین صورت که سه نفر از متخصصین امر به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند که مشخصات آنها در جدول (۱) آمده است. این افراد با مباحث قرآن پژوهی به صورت تخصصی آشنا بوده و در این زمینه دارای مطالعه و تجربه هستند و از ابتدای پژوهش در همه مراحل از جمله انتخاب نمونه، بررسی، پایش، کدگذاری، تا پایان پژوهش با محقق همراهی لازم را داشتند.

جدول ۱- مشخصات متخصصین گروه کانونی

ردیف	تخصص	مرتبه علمی
۱	فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی	استاد
۲	الهیات و معارف اسلامی	دانشیار
۳	الهیات و معارف اسلامی	دانشیار

۵. یافته‌های پژوهش

در مرحله کدگذاری، بعد از انتخاب آیات موردنظر، برای هر آیه کدهای اولیه، براساس معنای موجود در آیه که مرتبط با ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس بود، استخراج شد. در جدول (۲) نمونه‌هایی از کدهای اولیه، بر مبنای آیات نمونه آورده شده است.

جدول ۲ - کدهای اولیه بر مبنای آیات انتخابی

سوره، آیه	کدهای اولیه	سوره، آیه	کدهای اولیه
آل عمران، ۳	دقت به زمان و مکان آموزش	آل عمران، ۲۶	امانت‌داری، اطاعت از حق، طلب عزت از خدا
آل عمران، ۵۸	علم و حکمت	آل عمران، ۶۰	بیان حق، قضاوت درست
آل عمران، ۶۱	هدفمندی، دعا، دعا بعد از تلاش فردی و گروهی، استدلال	ابراهیم، ۱	هدایت‌گر
ابراهیم، ۴۷	هشدار	ابراهیم، ۴۹	تاریخ، عبرت از گذشتگان
احزاب، ۳۰	قوانین - الگو	احزاب، ۵۹	اصلاح خود، حجاب
احقاف، ۹	پاسخگو، منطق و استدلال، استفاده از علم گذشته افراد، علم به دانش محدود خود، مقابله با لجاجت، عدم اجبار	اسرا، ۲۲	معرفی الگوی بد
اسرا، ۳۷	نفی غرور	اسرا، ۴۷	علم به بصیر بودن خداوند، نفی تهمت، نفی دروغ
اسرا، ۵۳	سخن نیکو، نفی الگوی بد	اعراف، ۲۸	نفی خرافات، معرفی الگوی بد، نفی ادامه راه غلط

سوره، آیه	کدهای اولیه	سوره، آیه	کدهای اولیه
اعراف، ۱۵۸	مومن، معرفی الگوی خوب	اعلی، ۸۰	تربیت همراه با آمادگی افراد
انبیا، ۴۱	الگو بودن معلم، نفی الگوی بد	انسان، ۲۵	یاد خدا
انعام، ۱۱	سفرهای علمی عبرت‌آموز، دقت در عواقب کار	انعام، ۲۷	آینده‌نگری، هشداردهنده
انعام، ۴۶	سوال و جواب در روش آموزش، خردمندی، استدلال	انفال، ۶	نفی تبلی، نفی ترس، انگیزه دادن
انفال، ۵۰	آینده‌نگری و عاقبت امور	انفال، ۷۰	ارشاد، رفتار درست، استفاده از فرصت‌ها برای آموزش، پذیرش عذرخواهی، بشارت
انفطار، ۱۷	توضیح در مورد قیامت	بروج، ۱۸	عبرت از پیشینیان
بقره، ۳	ایمان با عمل، نمازگزار، انفاق	بقره، ۴	مومن
بقره، ۱۲۰	تمسک به وحی، نفی هوای نفس، هدایت‌گری	بقره، ۱۴۵	قاطعیت، آگاهی به محدود بودن علم خود، پیروی از قوانین، برابری قانون برای همه
توبه، ۳۴	الگو، نفی مصرف‌گرایی، نفی دنیاپرستی	توبه، ۱۰۳	پرداخت زکات و مالیات، نفی دنیاپرستی، دعا در حق دیگران، تشویق معنوی
جاثیه، ۱۸	توجه به الگو بودن معلم، توجه به علم و دانش	جمعه، ۱۱	نفی حرص، نفی مادی‌گرایی
جن، ۲۰	استقامت در ایمان، بیان آثار ایمان، استقامت در هدف، نفی دروغ، توجه به مهر و قهر با هم، نفی الگوی بد	جن، ۲۵	مومن به معاد، آگاهی به علم محدود خود
حاقه، ۳۸	عبرت از قصص گذشتگان، تسبیح خداوند	حج، ۲	استفاده از تمثیل در آموزش
حج، ۱۸	آگاهی به اختیار، عدالت	حج، ۳۴	بشارت
حجر، ۳	اعتقاد به اختیار انسان در یادگیری، نیت در عمل	حجر، ۱۰	عبرت از پیشینیان به عنوان روش آموزش
حجر، ۹۹	آگاه به بصیر بودن خدا، توجه به ظرفیت افراد، سعه صدر، دعا	حجرات، ۴، ۵	دعوت به تفکر، نفی بی‌ادبی، مهربان
حجرات، ۱۴	توجه به مدیر بودن معلم	حدید، ۱۲	بشارت به نعمات خدا، توجه به معاد
حدید، ۲۰	قیاس دنیا و آخرت، بیم و امیددهنده	ذاریات، ۲۴	استفاده از داستان پیشینیان برای عبرت
ذاریات، ۵۴	استفاده از داستان پیشینیان برای عبرت	رعد، ۱	صبر در کار
رعد، ۶	نفی لجابت، عبرت از پیشینیان، پذیرش عذرخواهی، لطف قهر با هم، بیم و امید	رعد، ۷	نفی بهانه‌جویی، تهدید و ارشاد با هم، روش آموزش، هشدار و بشارت در آموزش
روم، ۳۰	دین‌گرا، توجه به حق‌گرایی فطری	روم، ۴۲	قیاس دنیا با آخرت، عبرت از تاریخ و پیشینیان به عنوان روش آموزش
روم، ۵۸	نفی لجابت، آینده‌نگری عواقب اعمال، تقویت استدلال	روم، ۶۰	صبور
زخرف، ۲۳	عبرت از تاریخ و پیشینیان به عنوان روش آموزش، هشداردهنده	زخرف، ۲۵	نهی از منکر و معرفی معروف، تغافل، نفی لجابت، نفی تعصب
زخرف، ۸۹	تغافل	زمر، ۸	توجه به فطرت پاک به عنوان روش آموزش، دعای خالصانه، قیاس دنیا با آخرت

سوره، آیه	کدهای اولیه	سوره، آیه	کدهای اولیه
زمر، ۱۵	اخلاص در کار، مهر و قهر با هم در آموزش، توجه به معاد، توجه به تکرار به عنوان روش آموزش	زمر، ۳۸	پرستش کننده خدا
زمر، ۴۱	هدایت در آموزش، و نه اجبار	سبا، ۶	آگاهی به اهمیت علم، عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش
سبا، ۳۱	نفی لجاجت، توجه به معاد به عنوان روش آموزش، مومن	سبا، ۳۹	توصیه به انفاق
سجده، ۱۲	توجه به معاد و ترسیم آن	شعرا، ۳	استفاده از روش تکرار در آموزش، توجه به تفاوت افراد
شعرا، ۲۱۸	آگاه به بصیر بودن خداوند	شوری، ۶	آشنا به شرایط دعا، نفی شرک، استقامت در وظیفه، آگاه به اختیار
شوری، ۵۲	هدایت‌گر	ص، ۴۸	آشنا به معاد، آینده‌نگر، تشویق
ص، ۶۵	بیم‌دهنده	صافات، ۱۱	مشورت
صافات، ۱۲	نفی مسخره کردن	صافات، ۱۷۸	استفاده از سکوت (خاموشی) در آموزش
صف، ۱۳	انگیزه‌دهنده، بشارت‌دهنده، آشنا با انواع مشوق	ضحی، ۳۰	قاطعیت، پاسخگو، هدایتگر
ضحی، ۶۹	آشنا با دنیا و آخرت، آشنا با نعمت‌ها، شکرگزار، محبت، همدردی	طارق، ۲	توجه به مبدأ و معاد
طه، ۲	دادن تکلیف به اندازه توان	طه، ۹	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش
طه، ۱۳۰	صبر، انگیزه‌دهنده، یاد خدا، سپاسگزاری	طور، ۴۸	استقامت، یادکننده خدا
طور، ۴۹	صبر و استقامت، نفی لجاجت، تسبیح‌کننده خدا، دعا در شب و روز	عبس، ۳۰	نفی تحقیر، تفاوت افراد در یادگیری، نفی اجبار، هدایتگر
علق، ۱۰۳	تشویق به مطالعه	علق، ۸۰	نمازگزار، مومن به معاد، آگاه به بصیر بودن خداوند
علق، ۱۹	نفی الگوهای بد	عنکبوت، ۲۰	مطالعه در طبیعت و زمین، تفکر در هستی، آشنا با معاد
عنکبوت، ۵۳	انذاردهنده	عنکبوت، ۵۴	زمانبندی و نظم در کارها
عنکبوت، ۶۱	آموزش از طریق سوال، مشوق پرستش، آموزش از طریق تمثیل و ملموس کردن، حق‌گرایی، فطرت‌گرایی	عنکبوت، ۶۳	آشنا با فرهنگ‌ها، مشوق پرستش، استفاده از روش‌های مختلف در آموزش، خردمندی، فطرت‌گرایی، عادل
غاشیه، ۱	آشنا با معاد	غاشیه، ۱۱	آشنا با بهشت و توصیفات آن
غاشیه، ۲۱، ۲۲	انذاردهنده، نفی اجبار	غافر، ۴	غافل نبودن در امور
غافر، ۷۷	امید، صبر	فاطر، ۴	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش، آشنا با معاد، آگاه به نیازهای افراد
فاطر، ۳۱	نفی خرافات	فاطر، ۴۰	پرسش و پاسخ روش آموزش، استدلال‌گر، نفی الگوی بد
فتح، ۲	هدایتگر	فتح، ۲۹	معرفی الگوهای بد و خوب، رحمت و محبت، قاطعیت، نمازگزار، تدریس قابل فهم

سوره، آیه	کدهای اولیه	سوره، آیه	کدهای اولیه
فجر، ۶	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش	فرقان، ۶	امانت‌داری، محبت
فرقان، ۳۲	استقامت، آرامش‌دهنده، آموزش تجربی	فرقان، ۴۵	تفکر در طبیعت
فرقان، ۵۲	معرفی الگوی بد	فرقان، ۵۶	نهی اجبار، بشارت و انذاردهنده
فرقان، ۵۷	متوقع نبودن، اعتقاد به اختیار انسان	فصلت، ۹	تشویق، ایمان و عمل یکی، بیان‌کننده نعمات، هدایت تدریجی
فصلت، ۵۲	نهی بهانه جویی، نفی لجاجت	فلق، ۱	پناه برنده به خدا، نفی حسادت
ق، ۳۹، ۴۰	استقامت، آگاه به قدرت خدا، تذکردهنده، یاد خدا، عبادت‌کننده، نمازگزار	ق، ۴۵	هدایت‌گر، نفی جبر، تذکردهنده، فطرت پاک به عنوان روش آموزش
قارعه، ۱، ۳	آگاه به محدود بودن علم خود	قدر، ۲	زمانبندی و نظم
قصص، ۳	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش، تفاوت در روش آموزش	قصص، ۵۰	نهی هوا و هوس، هدایت‌گر، حکیم
قصص، ۸۷	نهی الگوی بد، معرفی الگوی خوب، قاطعیت، دلسوز	قصص، ۸۸	نهی الگوی بد، توجه به مرگ
قلم، ۴	خوش خلق	قلم، ۴۹، ۴۸	صبر، عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش، هدایت‌گری، دعاکننده
قیامت، ۲۵	قیاس دنیا با آخرت	کافرون، ۱	هشداردهنده، استقامت، اعتقاد به اختیار
کهف، ۹	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش	کهف، ۳۲	استفاده از مثال در تربیت
کهف، ۱۱۰	نهی مبالغه، کار برای خدا، امیددهنده، نفی الگوی بد	لقمان، ۷	سخن زیبا، شنونده خوب، استفاده از مثال برای آموزش
لقمان، ۱۷	سفارش به نماز، امر به معروف نهی از منکر، کمک به فهم معروف، معادشناسی	مائده، ۴	پرسش و پاسخ در روش آموزش، وضع قانون، توجه به معاد در روش آموزش
مائده، ۱۷	نهی خرافات، استدلال، اعتقاد به قدرت الهی	مائده، ۵۲	ترس از خدا، آینده نگر اعمال
مائده، ۷۵	دقت در مرگ و آثار آن، عبرت از تاریخ گذشتگان در آموزش	مائده، ۷۶	خردمندی، وجدان بیدار، علم به بصیر بودن خدا
مائده، ۱۰۰	خردمندی، تقوا	ماعون، ۱	معادشناسی در تربیت
مجادله، ۱	شنونده خوب، گفتگو با افراد، پذیرا بودن، آشنا با مشکلات افراد	مجادله، ۷	کثرت فرهنگی، آگاه به بصیر بودن خداوند، هشداردهنده به معاد
محمد، ۱۳	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش، استقامت	محمد، ۱۶	نهی مسخره کردن، استفاده از فطرت پاک در آموزش
محمد، ۱۹	مومن، دلسوز، اصلاح خود قبل از دیگران، آگاه به علم خداوند	مدثر، ۱۰۷	هدایت‌گری، هشدار و انذاردهنده، بشارت‌دهنده، پاکی و نظافت، الگو
مدثر، ۲۷	معادشناسی	مرسلات، ۱۴	معادشناسی
مریم، ۱۶	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش	مریم، ۶۸	معادشناسی، الگوشناسی
مریم، ۷۵	فراهم کردن زمینه رشد برای همه، تذکردهنده، معادشناسی	مریم، ۹۸	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش

سوره، آیه	کدهای اولیه	سوره، آیه	کدهای اولیه
مزل، ۱، ۵	عبادت شبانه، نمازگزار، تلاوت قرآن، آینده‌نگری	مطفقین، ۱۹	تشویق در برابر دیگران روش تربیتی
معارج، ۵	صبر	معارج، ۴۲	هشداردهنده در معاد، آشنا به قدرت خداوند
ملک، ۳، ۴	نظم در آفرینش، خداشناسی با هستی، فطرت‌گرایی، نفی الگوی بد	ملک، ۲۹، ۳۰	ایمان، توکل بخدا، دقت در نتیجه اعمال، قاطعیت، استواری
ممتحنه، ۱۲	توجه به امنیت، اصلاح‌کننده رفتار، رازداری و حفظ آبرو	منافقون، ۱	نفی چاپلوسی، نفی سوگند دروغ، نفی دروغ
منافقون، ۵	نفی چاپلوسی	مومنون، ۸۵	هشداردهنده
مومنون، ۸۶، ۸۷	آگاهی پروری، پرسشگری در آموزش، خداشناس، موعظه و استدلال، وجدان پروری	نازعات، ۱۵	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش
نازعات، ۱۸	سخن به نرمی، سوال برای بیدار کردن فطرت، نرمش در گفتار	نازعات، ۴۲، ۴۵	آگاهی محدود بودن علم خود، اندازکننده و نفی اجبار، علم به تفاوت افراد
ناس، ۱	توکل به خدا	نحل، ۱۴	هدفمندی در کارها
نحل، ۱۰۱	قوانین ثابت و متغیر، قوانین همسو با زمان و مکان، نفی جهل	نسا، ۴۴	تقوا همراه با علم بودن
نسا، ۵۱	آگاهی درست دادن، نفی لجاجت و پافشاری	نسا، ۱۷۶	برنامه‌ریزی در تربیت
نصر، ۳	پذیرش عذرخواهی، عذرخواهی در موارد لزوم	نمل، ۶	امانت‌داری
نمل، ۱۴	علم همراه با تقوا، عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش	نمل، ۵۱	تدبیرکننده، عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش، قضاوت نکردن
نمل، ۵۲	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش	نمل، ۵۹	شکرگزاری، یاد خدا
نمل، ۸۰	شنونده خوب	نمل، ۸۱	شنونده خوب در یادگیری، آماده‌سازی زمینه یادگیری
نور، ۳۰	حجاب داشتن در چشم، تقوا، پاکدامنی، بصیر بودن خداوند	همزه، ۵	آینده‌نگری به نتیجه اعمال
هود، ۷	علم به قدرت الهی، دقت در آفرینش نعمتها	هود، ۱۰۰	عبرت از تاریخ و پیشینیان برای روش آموزش، داستان‌گویی قرآن
هود، ۱۰۹	قاطعیت، استدلال، نفی خرافات و سنت‌های غلط، نفی ظلم	واقعه، ۴۹	پاسخگویی
واقعه، ۷۴	تسبیح گویی خداوند	یس، ۳	آگاهی به شغل معلمی
یس، ۶	محبت، اندازدهنده، هشداردهنده همراه با محبت	یس، ۱۱	هشدار و بشارت‌دهنده، ترس از خدا، بیم و امید
یس، ۱۳	آشنا به تاریخ در روش آموزش، عبرت از تاریخ در روش آموزش، استفاده از مثال عینی در آموزش، شروع هدایت از خود	یوسف، ۳	استفاده از قصص برای عبرت و آموزش، معرفی الگوهای خوب
یوسف، ۱۰۲	عبرت از تاریخ در روش آموزش	یوسف، ۱۰۳	دلسوز، عقیده به اختیار افراد
یونس، ۲۱	توجه به نعمتها	یونس، ۳۱	سوال و پاسخ در روش آموزش، رجوع به فطرت پاک در روش آموزش، مشاهده نعمات خداوند، خردمندی

سوره، آیه	کدهای اولیه	سوره، آیه	کدهای اولیه
یونس، ۳۴	سوال و پاسخ در روش آموزش، استدلال، معادباوری	یونس، ۵۰	خردمندی، احتیاط
یونس، ۵۳	وعده صادق، پاسخگویی و رفع شبهه، قاطعیت، نفی سوگند دروغ	یونس، ۵۸	تفکر در نعمات

- کدگذاری محوری

پس از کدگذاری اولیه که شامل ۷۷۰ آیه بود، در مرحله کدگذاری محوری، کدهای اولیه شبیه به هم حذف شدند و در طبقه‌بندی مجدد، کدهای اولیه مربوط به هم در یک طبقه قرارداد شده و کدهای محوری را تشکیل دادند. نمونه‌ای از این فرایند در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول ۳- کدگذاری محوری

ردیف	کدهای اولیه	کدهای محوری
۱	تقوا، تواضع، محبت، صبر، انصاف و عدالت، احترام به دیگران، امانت‌داری، گذشت و عفو، رازداری، سعه صدر، صداقت، در گفتار توکل به خدا، رعایت اعتدال، مراقبت از وجدان، پرورش فطرت پاک، منظم بودن و...	ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری
۲	ایمان به خدا و معاد، ایمان با عمل، اعتقاد به اختیار انسان، اعتقاد به ناظر بودن شهداء و اولیاء، اعتقاد به حفظ افراد توسط خداوند، اعتقاد به عاقبت خیر امور، ایمان به ضایع نشدن عمل صالح، توجه به اسماء و صفات خداوند، توکل به خدا، عبادت و پرستش خدا و...	ویژگی‌های اعتقادی
۳	غرور، بخل، حسادت، حرص، دنیاپرستی، لجاجت، سوءظن، تعصب بی‌جا، دروغ‌گویی، بددهنی، بهانه‌جویی، تنبلی و...	ویژگی‌های منفی اخلاقی
۴	برخورد برادرانه، محبت به اندازه، توجه به فرهنگ‌های مختلف، احترام به مقام معلم و مربی، مشورت، شنوا بودن، پذیرش عذرخواهی، عیب‌پوشی رعایت آداب گوش دادن، تشکر از معلمان قبلی، جلب توجه به منافع گروه و...	روابط اجتماعی
۵	تهمت زدن، مسخره کردن دیگران، چاپلوسی، سوء استفاده از قدرت، نژادپرستی، ایجاد اختلاف و تفرقه، بی‌ادبی در گفتگو، خشونت رفتاری و...	ویژگی‌های منفی روابط اجتماعی
۶	استفاده از تمثیل، استفاده از قصه‌های قرآنی و تاریخی، سوال و پاسخ در روش آموزش، توجه به تفاوت‌های فردی در یادگیری، استفاده از فرصت‌ها برای آموزش، ارائه استدلال روشن و منطقی، ایجاد انگیزه و امید دادن، تشویق و تهدید متناسب با موقعیت، بهره‌گیری از روش‌های مختلف تربیت، توجه به تربیت تدریجی و...	روش‌های تربیتی
۷	حکمت و تدبیر، بصیرت در امور، آینده‌نگری، شناخت افراد و استعدادهای آن‌ها، قاطعیت در تصمیم‌گیری، هماهنگی بین گفتار و عمل، دوری از دیکتاتوری، تصمیم‌گیری درست در شرایط خاص و...	ویژگی‌های رهبری
۸	پیروی از حق، اجرای قوانین برای همه، جلوگیری از اخلاص‌گری، توجه به امنیت جامعه، توجه به نیازهای مردم، مقابله با تبلیغات سوء، توجه به عواقب کارها، اصلاح جامعه با اصلاح خود و...	وظایف رهبری
۹	پیامبر به عنوان الگو، معرفی الگوی خوب، معرفی الگوی بد برای عبرت‌آموزی، معلم به عنوان الگو در کلاس، توجه به مسئولیت الگو بودن و...	ویژگی‌های الگویی

۵-۱. کدگذاری گزینشی

پس از کدگذاری محوری، این کدها در قالب ۳ کد گزینشی (ابعاد) نهایی کدگذاری و دسته‌بندی گردید که در جدول (۴) نشان داده شده‌اند.

جدول ۴- ابعاد اصلی در مرحله کدگذاری گزینشی

ردیف	کدهای محوری	ابعاد/ کدهای گزینشی
۱	ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری، ویژگی‌های اعتقادی، ویژگی‌های منفی اخلاقی	فردی
۲	روابط اجتماعی، ویژگی‌های منفی روابط اجتماعی، روش‌های آموزشی	اجتماعی
۳	ویژگی‌های رهبری، وظایف رهبری، ویژگی‌های الگویی	رهبری

۵-۲. شبکه تحلیل مضمون (مدل) برآمده از ابعاد ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس

پس از بررسی‌های انجام شده و استخراج ابعاد نهایی، مدل ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس درس، بر مبنای مدیریت پیامبراسلام (ص) در قرآن در شکل شماره (۱) آمده است:

۵-۳. شبکه تحلیل مضمون

۶. نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس براساس آموزه‌های قرآنی شامل

سه بعد اصلی است: بُعد فردی، بُعد اجتماعی و بُعد رهبری. بُعد فردی به ویژگی‌های اخلاقی، رفتاری و اعتقادی معلم پرداخته و بر ضرورت پرهیز از صفات منفی تأکید دارد. بُعد اجتماعی شامل روش‌های تربیتی، روابط اجتماعی و تعاملات مثبت و منفی در محیط کلاس است که نشان‌دهنده اهمیت ایجاد فضای تعاملی و محترمانه در کلاس می‌باشد. بُعد رهبری به ویژگی‌های یک معلم به عنوان یک رهبر آموزشی پرداخته و وظایف او را در هدایت، الگودهی و هدایت معنوی دانش‌آموزان مشخص می‌کند. این پژوهش با ارائه مدلی برگرفته از قرآن کریم، چارچوبی ارزشمند برای معلمان فراهم کرده است تا با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی، در ساحت مرتبط با ویژگی‌های معلم در کلاس درس، به شیوه‌ای کارآمدتر و انسانی‌تر مدیریت کنند. همچنین، یافته‌ها می‌توانند مبنای سیاست‌گذاری‌های آموزشی قرار گیرند و به توسعه روش‌های تربیتی مبتنی بر تعالیم اسلامی کمک کنند.

۷. پیشنهادات پژوهش

کاربردی سازی نتایج: پیشنهاد می‌شود این مدل در محیط‌های آموزشی اجرا و تأثیر آن بر بهبود کیفیت مدیریت کلاس بررسی شود.

مطالعات تطبیقی: مقایسه این مدل با نظریات مرتبط با ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس در مکاتب دیگر می‌تواند به غنای بیشتر یافته‌ها کمک کند.

توسعه پژوهش در سایر متون اسلامی: تحلیل محتوای سایر منابع اسلامی مانند نهج البلاغه و احادیث معصومین (ع) می‌تواند ابعاد دیگری از ویژگی‌های معلم در مدیریت کلاس را آشکار کند.

در مجموع، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که قرآن کریم، به عنوان منبعی جامع و الهام‌بخش، می‌تواند مبنای شکل‌گیری نظامی کارآمد در راستای ارتقاء ویژگی‌های معلم برای مدیریت کلاس درس باشد، به گونه‌ای که علاوه بر ارتقای سطح آموزشی، فضای اخلاقی و تربیتی مناسب برای دانش‌آموزان ایجاد نماید.

— منابع —

قرآن کریم

- ایمان، محمدتقی؛ نوشادی، محمدرضا (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی. پژوهش، شماره ۲.
- حاجی تبار فیروزجایی، محسن (۱۳۹۹). مدیریت کلاس درس به عنوان مولفه‌ای از مدیریت مدرسه: پیش‌بینی عملکرد و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان. مدیریت مدرسه، شماره ۴.
- خنیفر، حسین؛ مسلمی، ناهید (۱۳۹۷). اصول و مبانی روش‌های پژوهش کیفی. تهران: نگاه دانش.
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه اسفند ۱۳۹۱. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش، با همکاری سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- سید رضی (۱۳۸۶). نهج‌البلاغه حضرت امیرالمومنین (ع). ترجمه محمد دشتی. قم: فایض.
- شنبلی، بهادر؛ فدوی، محبوبه سادات (۱۳۹۵). شناسایی مولفه‌های مدیریت تربیت بر مبنای آموزه‌های قرآن کریم به منظور ارائه مدل مفهومی (نظریه داده‌بنیاد). مدیریت فرهنگی، ۳۳(۱۰).
- عباسی، مریم (۱۳۹۷). جایگاه و نقش معلم در نظام تربیتی اسلام. دژ: دومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، مشاوره، تعلیم و تربیت.
- قرائتی، محسن (۱۳۷۴). تفسیر نور. مؤسسه راه حق، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ج ۷، ۱۰.
- منوچهری، عباس و همکاران (۱۴۰۰). ره یافت و روش در علوم سیاسی. تهران: سمت، چاپ نهم.
- نادرزاد، بهزاد؛ عبدالحی، فردین؛ باتمانی، فردین (۱۳۹۹). عوامل سوء رفتار دانش‌آموز در مدارس متوسطه: راهکارهایی برای مدیریت کلاس. مدیریت مدرسه، ۸(۲).
- Adedigba, O. (2020). Influence of Teachers' Classroom Management Style on Pupils' Motivation for Learning and Academic Achievement in Kwara State. *International Journal of Educational Methodology*, 6(2), p. 471-480.
- Agustin1, M. & Nuha, N. (2024). Integrasi Pendidikan Islam Dalam Pengelolaan Kelas Untuk Pembentukan Generasi Berkarakter. *Jurnal Kajian Islam Dan Pendidikan*, 16(1), p. 114-125.
- Ahmed, N. (2024). *The Role of Classroom Management in Enhancing Learners' Academic Performance: Teachers' Experiences*. Department of Educational Leadership and Management, Faculty of Education, University of Johannesburg, South Africa.
- Lathifah, Z., Fauziah, R. & Rusli, R. (2022). Islamic Classroom Management Model in Thailand's Primary Schools. *Jurnal Kependidikan: Jurnal Hasil Penelitian dan Kajian Kepustakaan di Bidang Pendidikan, Pengajaran dan Pembelajaran*, 8(4), p. 857-868.